מחוון: מבחן מסכם בסגנון בגרות: צדקה, אמת ויושר

עונים על 5 מתוך 7 שאלות; אם נענו יותר, בודקים את חמש הראשונות. בכל שאלה: סעיף א (6 נק') זיהוי וציטוט, סעיף ב (7 נק') הסבר לפי המפרש, סעיף ג (7 נק') יישום. הציטוטים במחוון לקוחים מהמשנה ומפירוש הרע"ב כפי שהם מופיעים בשיעורי היחידה (ספריא, נוסח תורת אמת). תשובה נכונה בניסוח אחר מקבלת את מלוא הנקודות.

1 *(פאה ח, ז)*

א. תמיד: לפחות "מִכְּכָּר בְּפוּנְדְיוֹן" (2 נק'). אם לן: "פַּרְנָסַת לֵינָה" (2 נק'). אם שבת: "מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת" (2 נק').

ב. התמחוי "מִתְחַלֵּק בְּכָל יוֹם", ואוסף "תַּבְשִׁיל לְצֹרֶךְ הָעֲנִיִּים" (2 נק'); הקופה "מִתְחַלֶּקֶת מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת" (2 נק'). לכן מי שיש לו מזון ליום אחד (שתי סעודות) לא ייטול מן התמחוי, ומי שיש לו מזון לשבוע (14 סעודות, שתיים ביום) לא ייטול מן הקופה (3 נק').

ג. מן התמחוי לא, כי יש להם יותר משתי סעודות, כלומר מזון להיום (3 נק'). מן הקופה כן, כי יש להם פחות מארבע עשרה סעודות, כלומר אין להם מזון לשבוע (3 נק'). נימוק שמחבר בין המספרים ובין זמני החלוקה (1 נק').

2 *(פאה ח, ז)*

א. גבייה בשניים: "לְפִי שֶׁמְּמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה, וְאֵין עוֹשִׂים שְׁרָרָה עַל הַצִּבּוּר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם" (3 נק'). חלוקה בשלושה: "לְפִי שֶׁהִיא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּשְׁלֹשָׁה" (3 נק').

ב. הגבאים יכולים לקחת משכון ממי שאינו נותן, ולכן צדקה היא חובה שהציבור אוכף, ולא רק נדבה (4 נק'). למי שאוכף יש סמכות (שררה) על הציבור, וסמכות כזו לא נותנים לאדם אחד (3 נק').

ג. הגבייה צריכה להיות בשניים, כי זו סמכות על הציבור (2 נק'), וההחלטה מי מקבל היא כמו דין ממון, ולכן בשלושה (2 נק'). הצעה מתאימה: שני אחראים לאיסוף, ועדה של שלושה להחלטה (3 נק').

3 *(פאה ח, ח)*

א. מי שיש לו "מָאתַיִם זוּז" לא ייטול מתנות עניים (3 נק'). הרע"ב: "שֶׁאֵלּוּ מַסְפִּיקִים לְשָׁנָה אַחַת לִכְסוּת וְלִמְזוֹנוֹת" (3 נק').

ב. מי שיש לו פחות ממאתיים זוז, אפילו בדינר אחד, מותר לו לקבל גם סכום גדול שניתן לו בפעם אחת (4 נק'). הבדיקה היא לפני הנתינה: בשעה שנותנים לו הוא עני, גם אם אחרי המתנה יהיה לו הרבה (3 נק').

ג. מותר לו ליטול, כי הכסף ממושכן לבעל החוב ואינו באמת בידו: "הֲרֵי זֶה יִטֹּל" (3 נק'). אינו חייב למכור את הכלים: "אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכֵר אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ" (2 נק'). הרע"ב: "כֵּלִים יָפִים שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בַּשַּׁבָּתוֹת וּבָרְגָלִים" (2 נק').

4 *(בבא מציעא ד, י)*

א. פגיעה במילים, כמו הונאה במחיר במקח וממכר (2 נק'). "לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח": יוצר אצל המוכר ציפייה שקרית (2 נק'). לבעל תשובה "לֹא יֹאמַר לוֹ זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים": מבייש אותו ופוגע בדרכו החדשה (2 נק').

ב. הרע"ב: באונאת דברים "אֵין טוֹבָתָן וְרָעָתָן מְסוּרָה לְהַכִּיר אֶלָּא לִלְבּוֹ שֶׁל מְדַבֵּר" (4 נק'). אף אחד מבחוץ לא יכול לדעת אם הכוונה רעה או טובה, רק אלוהים והמדבר עצמו, ולכן נאמר "ויראת מאלוהיך" (3 נק').

ג. מקרה 1: כן. זה "בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקַּח" (3 נק'). מקרה 2: כן. זה כמו "זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים" למי שהשתנה, ועוד בפומבי (3 נק'). נימוק ברור לכל מקרה (1 נק').

5 *(בבא מציעא ד, יב)*

א. רבי יהודה: "לֹא יְחַלֵּק", "מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַרְגִּילָן לָבֹא אֶצְלוֹ", כלומר מושך לקוחות מחנויות אחרות (4 נק'). חכמים: "מַתִּירִין" (2 נק').

ב. רבי יהודה: מי שמוכר בזול "מַרְגִּיל לָבֹא אֶצְלוֹ וּמְקַפֵּחַ מְזוֹנוֹת חֲבֵרָיו" (3 נק'). חכמים: "זָכוּר לָטוֹב", "שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אוֹצְרֵי פֵּרוֹת מוֹכְרִין בְּזוֹל", כלומר כל הציבור מרוויח (3 נק'). הרע"ב: "וְכֵן הֲלָכָה" כחכמים (1 נק').

ג. רבי יהודה: אסור גם לחלק סוכריות וגם להוריד מחיר, כי זה מושך לקוחות ופוגע בפרנסת החנוונים האחרים (3 נק'). חכמים מתירים את שניהם (2 נק'). לגבי המחיר, לפי הרע"ב ההלכה כחכמים: המוזיל "זכור לטוב" (2 נק').

6 *(בבא מציעא ד, יב)*

א. מותר לאסוף מכמה גרנות או גיתות למגורה אחת (2 נק'), "וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְכַּוֵּן לְעָרֵב" (1 נק'). הרע"ב: "לְהוֹצִיא קוֹל לִקְנוֹת הָרַב מִמָּקוֹם מְשֻׁבָּח וּלְעָרֵב בּוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, וּשְׁכֵנָיו סְבוּרִים שֶׁכָּל הַפֵּרוֹת מֵאוֹתוֹ מָקוֹם" (3 נק').

ב. לברור רק למעלה: "לְמַעְלָה לְהַרְאוֹת יָפוֹת, וְאֶת הַפְּסֹלֶת שֶׁבְּתוֹכוֹ לֹא בָּרַר" (3 נק'). מפרכסין: "מְתַקְּנִין וּמְיַפִּין" כדי שייראו טוב יותר ממה שהם (2 נק'). המשותף: יצירת רושם שקרי אצל הקונה ("גונב את העין") (2 נק').

ג. הטלפון: אסור. הפילטר מייפה את המוצר ומסתיר פגם, כמו "מְפַרְכְּסִין" את הכלים (3 נק'). התותים: אסור. היפים למעלה והפסולת למטה, כמו הבורר "מֵעַל פִּי מְגוּרָה" (3 נק'). נימוק ברור לכל מקרה (1 נק').

7 *(אבות ה, י; ה, יג)*

א. רוצה שייתן ולא יתנו אחרים: "עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל אֲחֵרִים"; יתנו אחרים והוא לא: "עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ"; ייתן ויתנו אחרים: "חָסִיד"; לא ייתן ולא יתנו אחרים: "רָשָׁע" (4 נק'). הרע"ב: "דְּיוֹדֵעַ שֶׁהַצְּדָקָה מְעַשֶּׁרֶת" ואינו רוצה שאחרים יזכו (2 נק').

ב. מידה בינונית: "אֵינִי רוֹצֶה לְהַנּוֹתֵךְ, וְהַלְוַאי שֶׁלֹּא תְּהַנֶּה אוֹתִי", בלי לפגוע באיש (3 נק'). מידת סדום: "קָרוֹב הַדָּבָר לָבֹא לִידֵי מִדַּת סְדוֹם", כי מתוך ההרגל "אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁחֲבֵרוֹ נֶהֱנֶה וְהוּא אֵינוֹ חָסֵר לֹא יִרְצֶה לְהַנּוֹת" (3 נק'). ההסבר במילים של התלמיד (1 נק').

ג. הסירוב כשזה לא עולה לו כלום: זה נהנה והוא אינו חסר, ולכן זה קרוב ל"מידת סדום" לפי הרע"ב (3 נק'). הבקשה שאחרים לא ייתנו: דומה לעין רעה "בְּשֶׁל אֲחֵרִים", או ל"רָשָׁע" שאינו נותן ואינו רוצה שאחרים ייתנו (3 נק'). נימוק (1 נק').